

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

PRACTICAL ASPECTS OF ADMINISTRATION TAXES IN UKRAINE

Петричко М.М.

кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри фінансів,
Мукачівський державний університет

Химинець В.В.

магістр,
Мукачівський державний університет

У статті узагальнено наявні теоретичні підходи до визначення економічної сутності адміністрування податків, розглянуто систему та процес адміністрування на основі діючого законодавства. Досліджено практичні аспекти щодо адміністрування податків та їх вплив на податкові надходження зведеного бюджету України. Окреслено наявні негативні чинники, які впливають на процес адміністрування, та шляхи їх подолання щодо ефективності адміністрування податків у сучасних умовах розвитку.

Ключові слова: податок, податкова система, платники податків, податкове навантаження, адміністрування, система адміністрування, процес адміністрування, податкове адміністрування, податкові надходження, доходи бюджету.

В статье обобщены существующие теоретические подходы к определению экономической сущности администрирования налогов, рассмотрены система и процесс администрирования на основе действующего законодательства. Исследованы практические аспекты по администрированию налогов и их влияние на налоговые поступления сводного бюджета Украины. Обозначены имеющиеся негативные факторы, влияющие на процесс администрирования, и пути их преодоления с целью эффективности администрирования налогов в современных условиях развития.

Ключевые слова: налог, налоговая система, налогоплательщики, налоговая нагрузка, администрирование, система администрирования, процесс администрирования, налоговое администрирование, налоговые поступления, доходы бюджета.

The article is a synthesis of existing theoretical approaches to determining the economic essence of the tax administration system and considered the administration process on the basis of current legislation. Studied practical aspects concerning the administration of taxes and their impact on tax revenues of the consolidated budget of Ukraine. The author outlines the current negative factors affecting the administration process and ways to overcome them on the effectiveness of tax administration in modern conditions of development.

Keywords: tax, tax system, taxpayers, the tax burden, administration, system administration, process management, tax administration, tax revenues, revenues.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах реалізації довгострокової стратегії, спрямованої на трансформацію України у високорозвинену країну європейського типу з орієнтацією на економічне зростання та досягнення ефективного зростання підприємницької активності в усіх сферах економіки, пріоритетним завданням є вдосконалення діяльності органів управління в процесі управління податків, зборів, платежів. В умовах ринку податкові правовідносини держави та її господарюючих суб'єктів стають провідними, у цьому контексті особливого значення набуває створення такого механізму адміністрування податків, зборів, платежів, який би відповідав потре-

бам соціально-економічного розвитку держави, сприяв подоланню структурних диспропорцій в економіці, забезпечив зниження податкового навантаження, спрощення оподаткування, ініціював підвищення активності суб'єктів господарювання, створював умови для залучення як національних, так й іноземних інвестицій, забезпечував зростання добробуту населення.

Державі для виконання своїх функцій потрібні фінансові ресурси. Зважаючи на те, що основну частину грошових надходжень до державної скарбниці сучасних держав забезпечують податкові платежі, проблема своєчасності та повноти сплати податків не втрачає своєї значущості. Ще більшої актуальності вона набуває в умовах кризових явищ, зумовлених внутрішніми

та світовими фінансово-економічними кризами, коли недостатнє надходження податкових платежів до бюджету може стати причиною втрати платоспроможності держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Проблема адміністрування податків та процеси управління податковою системою, зокрема у частині організації податкового адміністрування, перебувають у полі зору провідних українських учених-фінансистів. Вагомий внесок у дослідження цієї проблеми зробили: В. Мельник, В. Андрущенко, А. Крисоватий, В. Луніна, В. Опарін, В. Федосов, Е. Проскура. Однак дискусійність багатьох теоретичних положень щодо системи адміністрування податків, підвищення її результативності та ефективності вимагає подальшого вирішення цієї проблеми.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою дослідження є визначення категорії адміністрування податків, вивчення практичних аспектів адміністрування податків в Україні, окреслення проблем та шляхів їх подолання для ефективності адміністрування податків у сучасних умовах розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Адміністрування податків і зборів є динамічним процесом. Якість його виконання характеризує діяльність органів державної фіскальної служби з використанням визначеного інструментарію з реалізації державної податкової політики щодо здійснення митно-податкового контролю. До того ж це особливий вид податкової діяльності, постійна й необхідна її складова частина, організація якої зумовлена передусім потребами державної фіскальної політики.

У Податковому кодексі України (ПКУ) застосована широко вживана в сучасній економічній науці термінологія «адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів)».

Адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших платежів, що здійснюється контролюючим органом (далі – податків, зборів, платежів) – це сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організовують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподат-

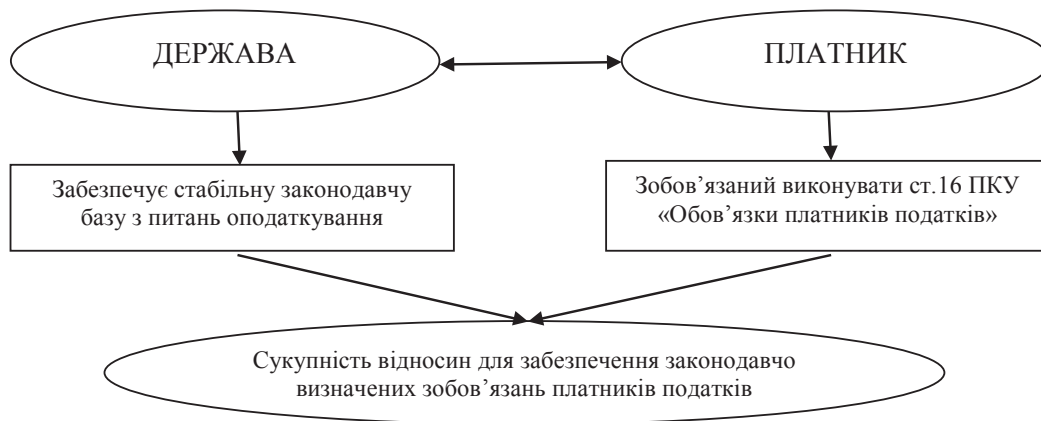

Рис. 1. Схема адміністрування податків

Джерело: складено автором за [1]

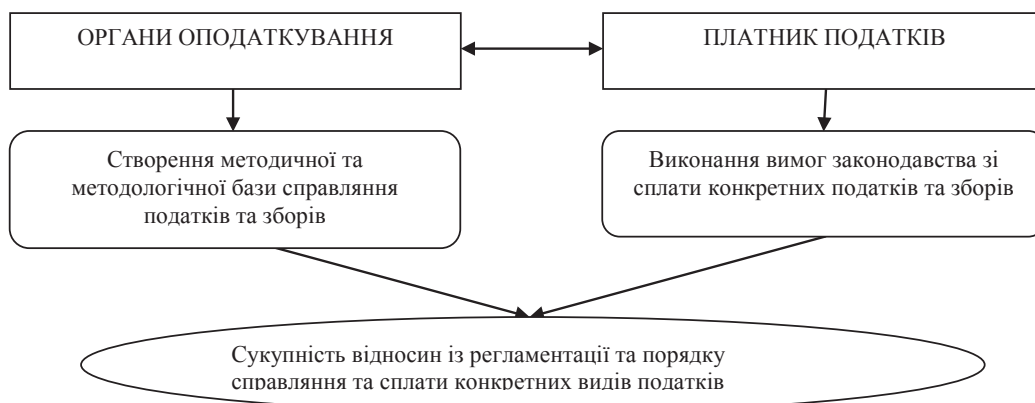

Рис. 2. Схема адміністрування процесів оподаткування

Джерело: складено автором за [1]

кування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль над сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом [1].

У сучасних умовах адміністрування процесів оподаткування є одним із найважливіших складників досягнення ефективного зростання підприємницької активності в усіх сферах економіки. Адміністрування процесів оподаткування має суто економічний зміст та об'єднує за допомогою однієї ідеї: комплексу заходів, спрямованих на забезпечення виконання законодавчих та нормативно-правових актів. Сьогодні на шляху ефективного адміністрування в податковій сфері існує низка проблем, які необхідно врахувати для забезпечення результативності цього процесу. До них можна віднести такі: об'єднання кількох податків в один (податок на майно, рентна плата); проблеми децентралізації фінансових ресурсів; проблеми формування Пенсійного фонду; часті зміни законодавчих та нормативних актів; наявність різноманітних пільг із питань оподаткування; відсутність уніфікації діяльності контролюючих органів; низький рівень інформованості суспільства з питань оподаткування; інші проблеми, пов'язані з оподаткуванням. Із наведеного можна зробити висновок, що проблеми податкового адміністрування можна розглядати з різних точок зору. По-перше, щодо юридичного вдосконалення, тобто створення системи взаємовідносин між державою та платниками податків за допомогою вдосконалення законодавчої бази, тобто адміністрування податків (рис. 1).

По-друге, щодо вдосконалення взаємовідносин між органами оподаткування та платниками податків під час забезпечення стягнення та сплати різних видів податків та зборів, тобто адміністрування процесів оподаткування (рис. 2).

Адміністрування процесів оподаткування є прерогативою органів оподаткування та забезпечується комплексом взаємовідносин із платниками податків, пов'язаних із функціонуванням цих органів та виконанням поставлених перед ними завдань.

Сукупність відносин між органами оподаткування та платниками податків під час забезпечення системи виконання функцій податків в наявних умовах господарювання і складають суть адміністрування процесів оподаткування.

Адміністрування податків у 2012–2015 рр. здійснювалося в умовах внесення змін у податкове законодавство [1–3] та було спрямоване на покращання адміністрування платежів, створення більш рівних та справедливих умов оподаткування, а також підвищення наповнюваності бюджету. Так, Верховною Радою було прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 № 71-VIII [2], який вплинув на темпи приросту податкових надходжень в аналізованому періоді (рис. 3), а саме зменшення податкових над-

ходжень до зведеного бюджету з 81% у 2012 р. до 77,5% у 2015 р. Така ситуація зумовлена оптимізацією податків, а саме:

- скороченням кількості податків і зборів з 22 до 11 (скасовано –3, трансформовано 13 подібних у 5);
- запровадженням мораторію на два роки на перевірки малого бізнесу (з обсягом доходу до 20 млн. грн. на рік);
- запровадженням системи електронного адміністрування ПДВ (з 01.02.2015 по 01.07.2015 у тестовому режимі);
- запровадженням нових норм погашення податкового боргу: безспірного стягнення коштів із рахунків і готівки за самостійно задекларованими платником податків податковими зобов'язаннями винятково на перше півріччя поточного року, якщо сума податку перевищує 5 млн. грн. і якщо немає узгоджених податкових зобов'язань з боку держави стосовно цього платника податків.

Темп росту податкових надходжень до зведеного бюджету у 2012-2015 роках

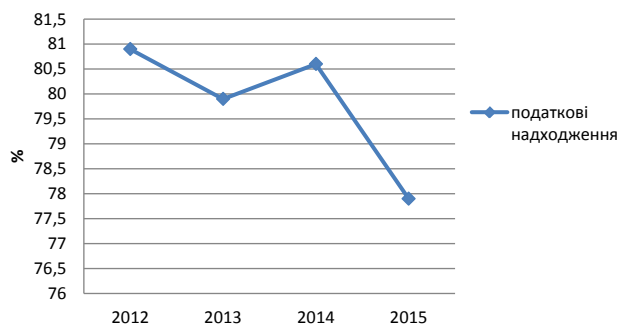

Рис. 3. Темп росту податкових надходжень до зведеного бюджету в 2012–2015 рр., %

Джерело: розраховано автором на основі [4]

При цьому на зменшення податкових надходжень до зведеного бюджету значний вплив мали, з одного боку, інфляційні та девальваційні процеси, з іншого – зменшення промислового виробництва, скорочення імпорту товарів, зростання збитків підприємств.

Однак розглядаючи динаміку та структуру податкових надходжень у 2012–2015 рр. (рис. 4), слід зазначити позитивні зрушення щодо адміністрування податків та зборів.

Зазначені результати досягнуто завдяки покращенню адміністрування податків, підвищенню рівня податкової віддачі платників. Темпи росту надходжень податку на доходи з фізичних осіб у 2015 р. зросли на 47% порівняно з аналогічним періодом 2012 р. Збір податку на додану вартість у 2015 р. порівняно з 2012 р. зріс на 21%, акцизний податок із вироблених на території України підакцизних товарів – на 29%, акцизний податок із увезених на митну територію України товарів – на 149%. Надходження від місцевих податків і зборів зросли у 3,5 рази, що дало змогу суттєво зміцнити фінансову основу органів місцевого самоврядування.

Результати обстеження ключових показників діяльності ДФС указують на зменшення кількості виїзних аудиторських перевірок юридичних та фізичних осіб, які проводяться аудиторськими підрозділами. Кількість таких аудитів зменшилася з 33 613 у 2014 р. до 21 663 у 2015 р.

Донарахування податкових сум стосовно юридичних та фізичних осіб після таких перевірок становить 212,9 тис. грн. на одну перевірку (табл. 1). Кількість штрафних санкцій також зменшилася – на 335 2815 тис. грн. Це є серйозною і позитивною динамікою. Виїзні аудиторські перевірки є інструментом контролю та моніторингу, який вимагає найбільше ресурсів, а також потенційно є найпотужнішим інструментом у рамках діяльності органів фіскальної служби, спрямованої на забезпечення виконання зобов'язань, передбачених податковим законодавством.

Також ДФС має посилити роботу для запровадження загальнонаціональної функції ризикоорієнтованого відбору для аудиту. Одним з основних принципів роботи щодо управління процесом справляння податків є перевірка випадків високого ризику та фіскальної значущості. Це є необхідним для

того, щоб знизити рівень ухилення від сплати податків, стягувати податкові суми та вселяти довіру серед інших платників податків щодо спроможності податкової адміністрації здійснювати справедливий контроль. Про ефективність адміністрування процесів оподаткування можливо говорити, якщо буде забезпечена зрозуміла для платників податків система як стягнення податків та зборів, так і їх конкретного використання на користь тих самих платників податків. Рівень розвитку національної економіки ставить перед суб'єктами податкових відносин різні завдання, які потребують коригування залежно від зміни внутрішніх економічних відносин, зовнішніх чинників, змін умов господарювання та фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання, інших складових частин ринкових відносин. На жаль, частота внесення змін та доповнень до ПКУ ускладнює роботу контролюючих органів щодо забезпечення виконання платниками податків податкових зобов'язань та негативно позначається на діяльності суб'єктів підприємництва, а також знижує привабливість національної економіки для іноземних

Динаміка податкових надходжень до зведеного бюджету України в 2012-2015 роках

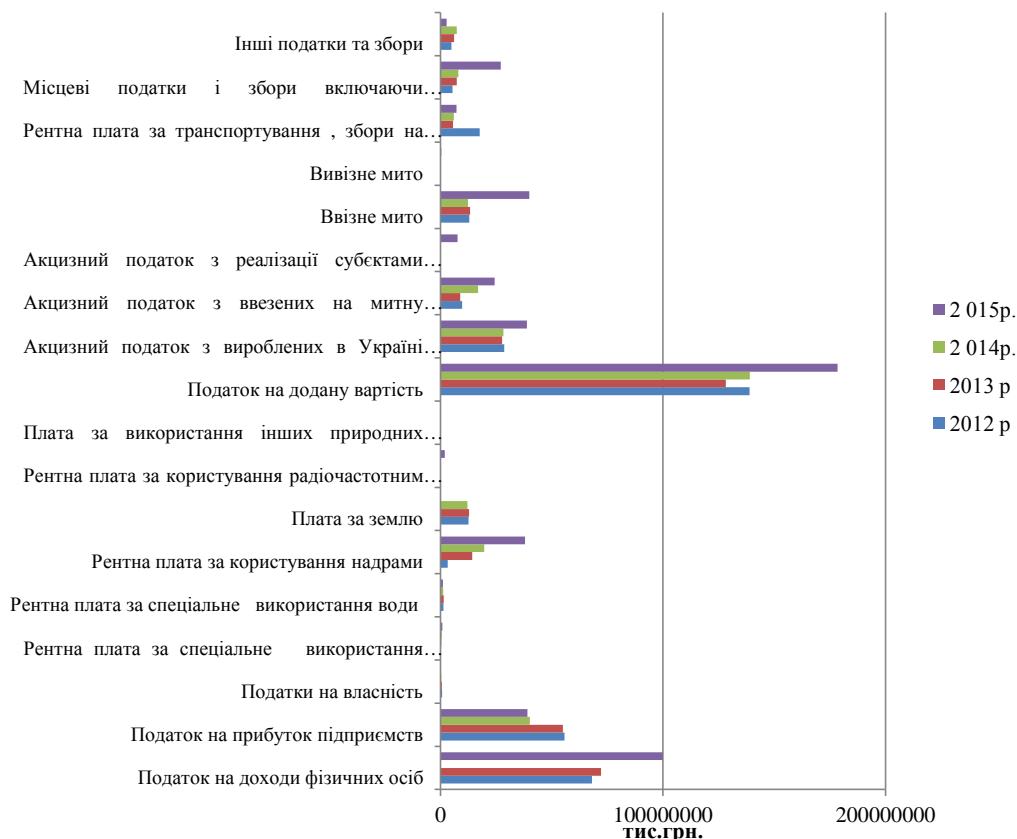

Рис. 4. Динаміка податкових надходжень до зведеного бюджету в 2012–2015 рр., тис. грн.

Джерело: розраховано автором на основі [4]

Результати проведення перевірок юридичних та фізичних осіб

Показник	2014	2015	Відхилення
Кількість перевірок (тис.)	33613	21663	-11950
Сума донарахувань на одну перевірку (тис. грн.)	236,9	212,9	-24,0
Сума штрафних санкцій (тис. грн.)	7963822	4611007	-3352815

Джерело: розраховано автором на основі [5]

інвесторів, зокрема внаслідок обмежених можливостей щодо формування їх власної політики на середньо- та довгостроковий періоди. У зв'язку із цим економічні ризики залишаються досить високими.

Зазначені недоліки та наявність системних прорахунків у процесі адміністрування податків призвели до виникнення таких проблем, як:

- корупція в системі адміністрування податків;
- низький рівень податкової культури;
- широке застосування тінювих схем щодо виведення з обігу безготівкових коштів та ухилення від сплати податків;
- податкові консультації, які носили переважно індивідуальний характер і тим самим суб'єктивно впливали на розмір податкових зобов'язань.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, наявна система адміністрування податків недостатньо ефективна, не забезпечує на належному рівні інвестиційного клімату та інтеграції в європейський простір.

Урахування всіх цих складників повинне забезпечуватися передусім під час адміністрування процесів оподаткування.

Підвищення рівня ефективності адміністрування процесів оподаткування сприятиме покращенню інвестиційного клімату в Україні за рахунок спрощення податкової системи, підвищення прозорості та якості адміністрування податків, ліквідації поширених схем ухилення від оподаткування, усунення неузгодженостей у податковому законодавстві.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/2755-17>.
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів щодо податкової реформи» від 28.12.2014 № 71-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/71-19>.
3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» від 24.12.2015 № 909-19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/909-19>.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
5. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/>.